

Osobnost Ignáta Wurma a jeho politické angažmá v Národní straně na Moravě (1861–1891)

Pavel KRÁKORA

Ignát Wurm and His Political Engagement on the National Party in Moravia (1861–1891)

Abstract: This article deals with the personality of Ignát Wurm – important Moravian politician, ethnographer, church leader and philanthropist. The beginnings of his political activities is possible to date in the year 1848, his active political engagement is delimited of the years 1861–1891. The whole follow-up political career of I. Wurm was bound to National Party in Moravia.

Key Words: Ignát Wurm, Moravia, Church, National Party in Moravia, Moravian Land Assembly, Imperial Council in Vienna

Ignát Wurm pocházel z Klobouk u Brna, kde se narodil 12. července 1825. Rodina Wurmů sehrávala od počátku 19. století v Kloboukách významnou roli ve zdejším veřejném a kulturním životě. Otec I. Wurma – Antonín Wurm (1794–1880) – byl známý svým zanícením pro národně obrozeneckou činnost. Patřil k významným klobouckým měšťanům a posléze se stal dlouholetým starostou města. Veřejné aktivity rodiny a celkové intelektuální rodinné zázemí pochopitelně ovlivnilo i mladého I. Wurma.²⁹ Absolvoval gymnázium v Kroměříži a poté teologii v Brně, kde byl v červenci 1850 vysvěcen na kněze.

²⁹ I. Wurm byl druhorozeným synem. Jeho o osm let staší bratr Josef Wurm (1817–1888) byl veřejně činný, v roce 1848 zasedl v moravském zemském sněmu, kde se

Mezitím se I. Wurm, podobně jako jeho otec i bratr Josef, angažoval v událostech revolučního roku 1848 na Moravě a patřil ke „kněžím-buditelům moravským..., kteří zahájili mezi lidem odpor proti volbám do Frankfurtu“.³⁰ V této době se I. Wurm sblížil s Františkem Sušilem (1804–1868),³¹ knězem, který se roku 1837 stal profesorem teologie na brněnské bohoslovecké fakultě a který posléze proslul jako etnograf a sběratel moravských lidových písní. F. Sušil patřil k čelním představitelům národního obrozenectví na Moravě a stoupencům všeslovanské cyrilometodějské ideje. V průběhu padesátých let 19. století se I. Wurm s F. Sušilem podílel na vlastenecko-obrozenecké práci a spolu s ním stál v Brně u zrodu národně-osvětového a vydavatelského spolku Dědictví sv. Cyrila a Metoděje (1850), určeného širokým lidovým vrstvám. Sám následně založil organizaci s obdobným zaměřením: Matici velehradskou (1861). V roce 1863 se I. Wurm – vedle F. Sušila jako jeden z hlavních iniciátorů a organizátorů – ve Velehradě účastnil za přítomnosti předních politiků národní strany z Čech i Moravy v čele s Františkem Palackým miléniových oslav příchodu slovanských apoštolů Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu a následně se stal zaníceným propagátorem cyrilometodějského odkazu: „Snahou Wurmovou tu bylo osvětliti dobu velkomoravské říše a významného pro Slovanstvo kulturního díla apoštolů. Ponořil se do studia doby, navázav styky s předními učiteli slovanskými. Nejedna zajímavý příspěvek v tom směru vděčí Morava Wurmovi.“³²

Intenzivní angažmá I. Wurma v národním hnutí na Moravě, jehož počátky sahají do revolučních let 1848–1849, bylo přímo provázáno s jeho pozicí v rámci katolické církve. Společně s již zmíněným F. Sušilem a dalšími vlasteneckými kněžími – Benešem Metodem Kuldou (1820–1905), Matějem Procházkou (1811–1889) či Janem Evangelistou Bílým (1819–1888) – tak ve vztahu k veřejnosti skloubili

stal jedním z hlavních zastánců státoprávní jednoty Čech a Moravy. Posléze patřil k stoupencům Národní strany na Moravě (v roce 1861 zvolen poslancem).

³⁰ Národní listy, roč. 45, č. 189 (12. 7. 1905), s. 1 (*Ctihodný kmet*).

³¹ Blíže o osobnosti F. Sušila viz VYCHODIL, P. *František Sušil. Životopisný nástin*. Brno, 1898.

³² Národní listy, roč. 45, č. 189 (12. 7. 1905), s. 1, *Ctihodný kmet*.

náboženskou a národně osvětovou činnost. Tato skupina kněží, která se pozvolna rozšiřovala, spolu s I. Wurmem vytvořila základ pro pozdější zformování katolického křídla Národní strany na Moravě. Došlo k němu v průběhu šedesátých let 19. století. Od roku 1848 se jejich zastřešující organizací stala Jednota katolická v Brně s tiskovým orgánem nazvaným *Hlas*, která záhy začala vytvářet síť poboček po celé Moravě (srov. Jančík, 1932).

Počátky aktivní politické dráhy I. Wurma lze klást již do roku 1860, kdy byl – coby politicky nadaná osobnost s vyjednávacími schopnostmi – na popud F. Sušila vyslán jako zástupce za Moravu do Vídně. Zde absolvoval jednání (týkající se připravované říšské ústavy) se členem nově jmenované širší říšské rady Josipem Jurajem Strossmayerem (1815–1905), bosensko-srijemským biskupem, národopiscem, chorvatským obrozencem a propagátorem slovanské vzájemnosti. Po vypsání voleb do moravského zemského sněmu na jaro 1861 rozhodla v té době de facto stále se konstituující Národní strana na Moravě nominovat do nich I. Wurma, který nedlouho předtím společně s A. Pražákem, J. Helceletem a Františkem Mathonem inicioval v Brně její vznik (srov. Malíř, 1996b, s. 37–38), v městské kurii Přerov a Kojetín. Poté, co ve volebním klání uspěl a zasedl ve sněmovních lavicích, byl národní stranou na zemském sněmu nominován jako poslanec vídeňské Říšské rady. Do obou zákonodárných sborů byl opakovaně volen a nominován až do roku 1891, tj. po dobu 30 let, kdy byla jeho aktivní politická angažovanost úzce spjata nejen s městem Přerov, ale i s celým Přerovskem.

Ignát Wurm se významnou měrou zasloužil o rychlou obnovu Přerova po požáru, který zde propuknul 17. srpna 1868. Po jeho písemné výzvě k národu byla na pomoc vybrána částka přesahující 30 000 zlatých. Jeho pozornost při výkonu poslaneckého mandátu se soustředila především na oblast školství. Na konci šedesátých let 19. století se zasadil o zvelebení přerovské chlapecké školy, v téže se rozhodující měrou podílel na založení přerovského reálného gymnázia. Zájem o rozvoj českého školství projevoval i v dalších místech svého volebního obvodu – především pak v Kojetíně a Tovačově, kde zároveň podporoval aktivity směřující k povznesení spolkového a kulturního života.

„Wurmova otcovská péče o Přerov jevila se i jiným směrem. Byla-li obec přerovská v hmotných nesnázích, sjednal jí peníze Wurm ze spořitelný pražské. Když se stavěl přerovský pivovar, byl to opět Wurm, který radou i skutkem byl nápomocen... Slovem Wurm sdílel se o oblasti a strasti města Přerova stejným způsobem, účastňuje se všech jeho vážnějších událostí bez výminky.“ (Procházková, 1900, s. 59) I. Wurm vynikal svými rétorickými schopnostmi. Velmi častá byla jeho vystoupení na moravském zemském sněmu, posléze i na půdě vídeňské Říšské rady. Hájl v nich české národní zájmy na Moravě, zdůrazňoval potřebu posilování slovanské vzájemnosti a ochranu práv slovanských národů v rámci monarchie, zejména v době po rakousko-uherském vyrovnání v roce 1867. Pravidelně interpeloval v nejrůznějších záležitostech dotýkajících se přímo jeho volebního obvodu – městské kurie Přerov, Kojetín a Tovačov – a opakovaně poukazoval (z pozice reprezentanta konzervativně-katolického křídla národní strany a zároveň jako vysoce postavený člen církevní hierarchie) na narůstající sociální nerovnosti ve společnosti a prohlubování chudoby stále širších vrstev obyvatelstva (jak ve městech, tak na venkově). Činil tak především v období hospodářské krize na počátku sedmdesátých let 19. století: „Kamkoliv oko moje pozří, vidí úpadek blahobytu téměř všech tříd a stavův, z nichž se společnost skládá. Ocítáme se po mém přesvědčení ve všeobecném ochuzování; ač snad jednotlivci dodáváním vojsku, zasedáním ve správních radách [...] podnikův a výdělkářských bank, hrou na bursách a nelítostnou lichvou, stávají se milionáři... Po mém přesvědčení jest přední příčinou [...] ochuzování takzvaný psedudo či lžiliberalism, jenž své zhoubné dílo provádí tím, že zlatému teleti kapitálu všecky ostatní zájmy za oběť klade a podřizuje a své službě výhradně podrobiti chce... Tento novověký feudalismus peněžníkův, jenž nyní ve státech evropských jediný rozhoduje, jest také příčinou, že malá řemesla čím dál tím více upadají a řemeslníci víc a více se v proletáře mění... Avšak nejen v celých třídách plodí se pauperismus...; falešný liberalismus peněžníkův, těchto nových feudálův, ochuzuje také celé národy, obzvláště národy slovanské v Rakousku... Protož vyhrazuje sobě o prostředcích, jimžto se dají ochuzování meze klásti, pojednati [...] s radou, aby se prohlédalo

k nejhlubšímu pramenu šířícího se pauperismu v Rakousku, aby se prohlédalo k odstranění plutokratického centralismu dvou výhradně panujících národův, [...] a k odčinění nespravedlnosti na národech slovanských spáchané...“³³

V dané souvislosti věnoval I. Wurm určitou pozornost také sociálnímu zákonodárství a obhajobě práv pracujících, upozorňoval na mnohé nedostatky v této sféře, mj. i na nedělní práci: „Proč liberální pán (zaměstnavatel), jenž dlouho trvavší práci unaveného koně šetří, ale k dělníku toho srdce nemá... Pánové! Zdaž dělník, jenž i v neděli musí se podrobiti práci nenutné a odkladné, může také dospěti aspoň v den tento k vědomí člověka, zdaž smí se ubírat za povoláním náboženským a zdaž jest mu volno užívatí potěchy a posvěcení, jež mu jako muži a otci v lůnu rodiny zaručuje církev?“³⁴ Na půdě Říšské rady pak byl častým předmětem kritiky I. Wurma narůstající deficit státního rozpočtu, který v jeho očích podvazoval další ekonomický rozvoj monarchie a negativně se odrážel ve financování obcí a v obecních rozpočtech.³⁵

Na úrovni zemské a říšské politiky se I. Wurm hlasitě vymezoval proti rakousko-uherskému dualismu (1867). Stejně jako další čelní představitelé moravské národní strany v něm spatřoval popření tzv. historického práva českých zemí ze strany centrální vlády a panovníka. Rozdělení monarchie na část německou a maďarskou z jeho – a nejen z jeho – pohledu nekorespondovalo s jejím mnohonárodnostním charakterem a bylo popřením federalistické vize prosazované v rámci národní strany. Právě v roce 1867 se Wurm jako hlavní organizátor podílel na uspořádání velehradské oslavy tisíciletého výročí úmrtí věrozvěsta Cyrila, která zároveň vyzněla jako manifestace jednoty české politiky na Moravě, neboť se jí vedle předáků národní strany zúčastnili i čelní zástupci konzervativního velkostatku – olomoucký a pražský arcibiskup. Z titulu poslance zemského sněmu za přerovskou městskou

³³ Našinec, roč. 5, č. 147 (19. 12. 1873), s. 1. Wurmovo vystoupení na půdě Říšské rady ke stejné problematice v dubnu roku 1875 viz Našinec, roč. 7, č. 51 (30. 4. 1875).

³⁴ Našinec, roč. 15, č. 147 (16. 12. 1883), s. 1–2 a 148 (19. 12. 1883), s. 1–2.

³⁵ Našinec, roč. 10, č. 33 (17. 3. 1878), s. 1–2 a č. 34 (20. 3. 1878) s. 1–2. Projev ke stejnému tématu viz též Našinec, roč. 18, č. 39 (31. 3. 1886), s. 1–2.

kurii a vedoucího činovníka národní strany I. Wurm svolával od roku 1867 do Přerova schůzky představitelů Národní strany na Moravě a konzervativního velkostatku – A. Pražáka, E. Belcrediho a H. Salma –, v jejichž průběhu se především projednávaly otázky související s možnostmi případné realizace rakousko-českého vyrovnání (srov. Procházková, 1900, s. 69–71).

Kromě aktivit přímo spjatých s výkonem poslaneckého mandátu v zemském sněmu a na Říšské radě se I. Wurm i dále věnoval národně-buditelské a vlastenecké činnosti. Od roku 1866 působil v nedaleké Olomouci jako vikář při dómu, následně také jako arcibiskupský rada a přisedící zdejší konsistoře, ale především „rozvinul velikou činnost směřující ke zrovnoprávnění českého živlu v tomto poněmčeném městě“.³⁶ V roce 1885 se významnou měrou spolupodílel na založení Vlasteneckého muzea v Olomouci, „jehož předsedou se stal a jemuž od času toho téměř veškeré své síly věnoval“.³⁷ V církevní hierarchii zastával mnohé čestné funkce, zmínit lze např. konsistorního radu bosensko-srěmské diecéze či radu řeckokatolické konsistoře ve Lvově. Mimo to se I. Wurm přímo zasadil o vznik občanských záložen na Přerovsku a Olomoucku – v Přerově, Kojetíně, Tovačově, Olomouci, Křelově a Slatinicích (srov. Procházková, 1900, s. 70–73). Od osmdesátých let 19. stol. se věnoval etnografii a propagaci moravského lidového folklóru. Jeho činnost na tomto poli shrnul redaktor pražských *Národních listů* Jan Hejret: „Jako kdysi Sušil putoval po Moravě za lidovou písni, tak Wurm, vyhledávaje národopisné památky, zvyky, obyčeje, lidové hry, tance atd. putoval po kraji. Na počátku let osmdesátých pořádány na jeho popud po Moravě národopisné slavnosti a výstavky, jež staly se podkladem k československé národopisné výstavě v Praze r. 1895... Olomoucké muzeum vydalo krásné publikace jeho, jež po zásluze oceněny cizí kritikou, došly u nás také povšimnutí. Tak s úspěchem pracoval v duchu Kollárova výroku, že ‚národ bez národnosti je tělo bez kostí.‘“³⁸

³⁶ *Národní listy*, roč. 65, č. 189 (12. 7. 1925), s. 4.

³⁷ *Našinec*, roč. 47, č. 227 (5. 10. 1911), s. 1.

³⁸ *Národní listy*, roč. 45, č. 189 (12. 7. 1925), s. 1, *Ctihodný kmet*.

Volby do Říšské rady roku 1891 ukončily aktivní politickou kariéru I. Wurma, osobnosti, která byla po více než 30 let ikonou a stálicí moravské národní strany na Přerovsku. I. Wurm jako čelný reprezentant katolického křídla strany dlouhodobě významným způsobem ovlivňoval její politiku jak v rámci celé Moravy, tak (především po roce 1873) v rámci svého působení na Říšské radě, kde, podobně jako na moravském zemském sněmu, patřil k častým řečníkům a předkladatelům zákonů (sociální oblast, školství apod.). Vždy při tom měl na zřeteli i zájem kurie,³⁹ za kterou byl zvolen, což se odráželo na jeho silné a dlouho neotřesitelné pozici mezi voliči. Narušována začala být teprve pozvolným odklonem voličské základny od klerikální frakce moravské národní strany v průběhu osmdesátých let 19. století (srov. Malíř, 1996b, s. 40–41).⁴⁰ I proto I. Wurm před volbami do zemského sněmu v roce 1890 a stejně tak před volbami do Říšské rady následujícího roku avizoval, že se dále nebude ucházet o poslanecký mandát. Po volbách do Říšské rady se stáhl z aktivního politického života, snažil se s úspěchem podporovat aktivity a rozvoj olomouckého vlastivědného muzea, úzce spolupracoval s olomouckým národohospodářem J. R. Demelem a především se angažoval, jak již bylo zmíněno, v oblasti moravského národopisu. Když byla do Prahy roku 1891 svolána schůze k přípravě Národopisné výstavy československé (uskutečnila se v Praze roku 1895), stal se předsedou přípravného výboru (garantoval moravskou část výstavy) „a takorka duší byl projektovaného podniku, jemuž za vzor sloužily výstavky před tím již na Moravě [Wurmem] pořádané“. (Procházková, 1900, s. 104–105) Byl rovněž zvolen místopředsedou

³⁹ I. Wurm patřil k aktivním poslancům i v průběhu posledního volebního období vymezeném léty 1884–1891, když se např. v roce 1886 zasazoval o vybudování železniční tratě Přerov – Tovačov – Prostějov. Projekt nakonec nebyl realizován pro nedostatek financí.

⁴⁰ Postupná ztráta pozic katolického křídla Národní strany na Moravě úzce souvisela s roztržkou s Belcrediho konzervativním velkostatkem, s nímž byla v mnoha případech úzce spjata. Narůstající rozpory moravského konzervativního velkostatku a národní strany byly zřetelné od konce sedmdesátých let 19. stol. a spočívaly v dalším setrvávání E. Belcrediho na uskutečňování abstinenční politiky jak ve vztahu k moravskému zemskému sněmu, tak k vídeňské Říšské radě.

České národopisné společnosti a významnou měrou se podílel na činnosti Matice české a společnosti českého muzea (srov. Malíř a kol., 2012, s. 804). Na konci devadesátých let 19. století se Wurmovi následkem poranění inkoustovým perem dostala do pravé ruky sepse a byla mu nakonec amputována, což jej v pokročilém věku vážně poznamenalo a samozřejmě omezilo i jeho pracovní aktivity.

I. Wurm – dlouholetý čelný politik Národní strany na Moravě, kněz, propagátor slovanské vzájemnosti a cyrilometodějské tradice, národopisec, nositel řady vyznamenání, brilantní řečník známý svým sociálním cítěním a v neposlední řadě pokračovatel odkazu F. Sušila – ukončil svou životní pouť v Olomouci ve věku nedožitých 87 let dne 4. října 1911. Život a dílo I. Wurma příznačně vystihuje jeden z mnoha nekrologů, vydaných bezprostředně po jeho úmrtí: „S Wurmem odchází poslední z družiny Sušilovy. Člen oné podivuhodné skupiny kněží, která hned za červánků moderní doby pochopila, čeho jest našemu národu třeba zvolivši si významuplné heslo ‚Církev a vlast‘ a která na základech náboženských a národních začala pracovat už v letech padesátých minulého století... Pracovav mnoho pro národ a církev, jako kněz, poslanec a národohospodářský buditel, zakladatel záložen a spolků, uchýlil se Wurm do soukromí a věnoval se národopisu a zájmům musejním vůbec sbíraje doklady pro dějiny a vlastivědu moravskou... Tak jako poslední dvě desetiletí klidně, nehlučně žil, tak také klidně, nehlučně, třebas bolestně zemřel.“⁴¹

Literatura:

- CIBULKA, P. Moravská politika a český státoprávní program ve druhé polovině 19. století. In MALÍŘ, J., VLČEK, R. (eds.) *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek*. Brno: Matice moravská 2001, s. 99–110.
- JANČÍK, J. *Katolické jednoty na Moravě*. Brno: J. Jančík, 1932.
- MALÍŘ, Jiří a kol. *Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.
- MALÍŘ, Jiří. Generálové bez vojska (Národní strana na Moravě v letech 1890–1914). In *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university C-43*. Brno: FF MU, 1996a. s. 95–113.

⁴¹ Našinec, roč. 47, č. 227 (5. 10. 1911), s. 1.

- MALÍŘ, J. *Od spolků k moderním politickým stranám. Vývoj politických stran na Moravě v letech 1848–1914*. Brno: FF MU, 1996b.
- MALÍŘ, Jiří a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005.
- PROCHÁZKOVÁ, M. P. *Ignát Wurm ve svém životě*. Olomouc: Kramář a Procházka, 1900.
- VYCHODIL, P. *František Sušil. Životopisný nástin*. Brno, 1898.

Kontakt na autora příspěvku:

Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Katedra společenských věd
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: pavel.krakora@upol.cz